

Muziek over wetenschap

Leidse onderzoekers zingen en rappen over statistiek, biologie en Star Wars. 'Het volgende nummer wordt een housetrack over validiteit'

7

Gerechtigheid voor Palestijnen

Hoogleraar en jurist Helen Duffy spant een zaak aan tegen Nederland. 'Commandanten hebben geen immuniteit als het gaat om oorlogsmisdaden'

5

Winterdip Wat kun je er tegen doen?

11

Noodgedwongen verhuizen Door het nieuwe woonbeleid moeten studenten in de wijken Transvaal, De Kooi en Noorderkwartier op zoek naar andere woonruimte. Waar moeten zij naartoe? 'Voorrangstellingen zijn vrij ingewikkeld'

2

Getekende kroegen Een ode aan sigarettengeur

12

Rokende bestuurders hangen meer in het zicht

Het weggehaalde schilderij van de witte, rokende bestuurders heeft een prominenter plek in het Academiegebouw gekregen. Het werk hangt nu in de Receptieruimte maar is voorzien van een uitgebreide toelichting. 'Het strookt niet met het huidige zelfbeeld van medewerkers, studenten en bestuur.'

DOOR POL KOOPMAN

Om het schilderij van Rein Dool (90) is de afgelopen tijd veel te doen geweest. Het werk uit 1977 portretteert een vijftal voormalige bestuurders van de universiteit: een clubje rokende, witte mannen, onder wie rector Dolf Cohen. Hij was de vader van wetenschapper Floris Cohen en oud-burgemeester en voormalig pvda-leider Job Cohen.

Het werk kent inmiddels de nodige omzwervingen. Naar aanleiding van een kritische tweet van een promovendus in november 2022 werd het schilderij een paar dagen later door een aantal medewerkers van de muur gehaald van de vergaderzaal in het Academiegebouw. Deze actie, waar rector Hester Bijl bij was, ontkende een stroom aan reacties.

Dool noemde het verwijderen 'belachelijk, bespottelijk en kortzichtig' en zelfs in de Tweede Kamer werd erover gesproken. Kamerlid Martin Bosma van de pvv hekelde de gebeurtenissen als '... een dramatische nieuwe episode in de woke-ellende'. Job en Floris Cohen stuurden een brief naar het college van bestuur waarin 'de zonen van een uwer voorgangers' schrijven dat ze 'uitermate nieuwsgierig zijn naar de redenen van deze verwijdering'.

Na alle commotie werd het schilderij voorlopig teruggehangen. Emeritus hoogleraar hedendaagse kunstgeschiedenis Kitty Zijlmans werd door de universiteit aangesteld als voorzitter van de ad-hoc Schilderijcommissie en adviseerde om het schilderij op een andere plek beter tot zijn recht te laten komen en van een inhoudelijke toelichting te voorzien. In mei 2023 organiseerde de universiteit een symposium over het schilderij waar ook de gebroeders Cohen aan deelnamen. Aanwezigen pleitten eensgezind eveneens voor context.

En dat is vorige week gebeurd. Zijlmans is tevreden met de nieuwe plek van het schilderij, laat ze weten op de site van de universiteit. 'Het is een open sociale ruimte waar iedereen het kan zien [...] De universiteit heeft goud in handen met een grote collectie schilderijen', aldus Zijlmans. 'Laten we die gebruiken om debatten te voeren en verhalen te vertellen.' Dezelfde teneur klinkt door in de bijgeplaatste toelichting, waar de kritiek van medewerkers als volgt wordt uitgelegd: Het schilderij 'als symbool voor een door witte mannen gedomineerde wereld strookte niet meer met het huidige zelfbeeld van medewerkers, studenten en bestuur'.

Het werk markeert echter ook 'een kantelpunt in de universitaire geschiedenis waarin belangrijke democratiseringsveranderingen werden doorgevoerd', zo vervolgt de toelichting. 'Tegenwoordig bevinden we ons in een vergelijkbaar tijdgewricht met de roep om gelijkwaardige vertegenwoordiging en meer inclusiviteit [...] Er is altijd een spanning tussen het tonen van het universitaire verleden en de uitdrukking van eigentijdse idealen. Juist daarom is het van belang het schilderij te blijven tonen. Ook omdat het kunstwerk tot discussie aanzet, over heden en verleden.'

Waar moeten de getroffen studenten heen?

Zo'n vijftig studentenhuizen in de wijken Transvaal, Noorderkwartier en De Kooi zullen verdwijnen nu het nieuwe woonbeleid is ingestemd. Wat gaat er nu gebeuren en waar moeten deze studenten heen?

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK
FOTO TACO VAN DER EB

Na lange discussies in de gemeenteraad is het nieuwe woonbeleid per 1 januari ingevoerd. Het beleid heeft tot doel huisjesmelkers harder aan te pakken, de leefbaarheid in wijken te verbeteren en het voor starters makkelijker te maken een huis te kopen. Maar het betekent ook dat ongeveer vijftig illegaal verkamde studentenhuizen in de wijken waar de leefbaarheid onder druk staat - Transvaal, Noorderkwartier en De Kooi - naar de legale situatie moeten worden teruggebracht door ze te ontkameren. Een deel van de bewoners moet dus andere woonruimte zien te vinden.

Wat is er aan de hand?

Even terug naar de kern. Volgens wethouder Wonen Julius Terpstra (CDA) staat de leefbaarheid in drie Leidse wijken onder druk: Transvaal, De Kooi en Noorderkwartier. Er is daar sprake van geluidsoverlast, een tekort aan parkeerplekken en overlast door fietsen en vervuiling. In deze wijken zijn tijdens de verkameringsstop van 2021 illegaal panden verkamerd. De eigenaren van deze panden hebben hier dus geen vergunning voor. De gemeente wil nu dat zij de panden terugbrengen naar de legale situatie, door ervoor te zorgen dat er nog maximaal twee kamers per pand overblijven. 'Daar hebben we het vermoeden van verkamering', legt beleidsmedewerker Fleur van Leeuwen van de gemeente uit. Maar om hoeveel panden het precies gaat, is nog niet duidelijk. 'Controle moet uitwijzen of de panden daadwerkelijk verkamerd zijn. Dat gaat de komende tijd gebeuren. Op de panden die zijn verkamerd zal gehandhaafd worden bij de verhuurder.' Omdat nog niet helder is om welke woningen het precies gaat, is ook nog niet te zeggen wie de

Om hoeveel panden gaat het precies?

De gemeente heeft een data-analyse uitgevoerd, waaruit blijkt dat in ongeveer vijftig panden drie of meer mensen staan ingeschreven zonder dat er een omzettingsvergunning is afgegeven. 'Daar hebben we het vermoeden van verkamering', legt beleidsmedewerker Fleur van Leeuwen van de gemeente uit. Maar om hoeveel panden het precies gaat, is nog niet duidelijk. 'Controle moet uitwijzen of de panden daadwerkelijk verkamerd zijn. Dat gaat de komende tijd gebeuren. Op de panden die zijn verkamerd zal gehandhaafd worden bij de verhuurder.' Omdat nog niet helder is om welke woningen het precies gaat, is ook nog niet te zeggen wie de

bewoners zijn. De gemeente heeft het vermoeden dat er voornamelijk (internationale) studenten wonen, bleek tijdens de gemeenteraad, maar het kan ook gaan om bijvoorbeeld arbeidsmigranten. Van Leeuwen: 'Als we in onze database kijken naar de leeftijden zijn het zeker niet alleen maar studenten. De panden zijn namelijk niet alleen bewoond door twintigjarigen, maar de leeftijden lopen op tot 58. Het kan dus ook gaan om ex-studenten of arbeidsmigranten.'

Fractievoorzitter Mitchell Wiegand Bruss van Studenten voor Leiden heeft contact met de bewoners van zeven huizen. Hij laat weten dat dat allemaal studentenhuizen zijn waar drie tot vijf studenten wonen.

Maar hoeveel studenten exact door deze maatregel worden getroffen en andere woonruimte moeten zoeken, is dus nog niet precies te zeggen. Het is in elk geval zeker dat een deel van de bewoners de panden moet verlaten. De vraag is wat de gevolgen zijn voor de overgebleven bewoners, omdat de huurkosten per persoon mogelijk flink zullen stijgen.

Wanneer worden deze bewoners geïnformeerd?

De gemeente is nog bezig de panden te controleren waarvan het vermoeden bestaat dat ze zijn verkamerd. Uiteindelijk worden zowel de verhuurders als de huurders middels een separate brief op de hoogte gebracht van de situatie. In de brief aan de verhuurder komt te staan dat het pand moet worden teruggebracht naar maximaal twee kamers. De verhuurder krijgt

zes maanden de tijd om hiervoor te zorgen. Is dat tegen die tijd niet gebeurd, volgen er boetes die hoog kunnen oplopen. Vanaf het moment dat de brief op de deurmat valt, krijgen de bewoners een jaar de tijd om nieuwe woonruimte te zoeken.

GroenLinks wilde dat de brief ook in het Engels zou worden verzonden, voor het geval de bewoners internationale studenten of arbeidsmigranten zijn. Wethouder Terpstra zegde in december toe dat te doen.

Volgende week worden de eerste brieven naar de verhuurders van de panden in Transvaal verstuurd. 'We doen het in fases', zegt Van Leeuwen. 'Op die manier kunnen we eventuele vragen die we binnenkrijgen beter behappen.'

Zijn de studenten zelf verantwoordelijk voor het vinden van andere woonruimte?

In eerste instantie zijn de huiseigenaren verantwoordelijk voor vervangende woonruimte. Maar Wiegand Bruss ziet daar een knelpunt. 'Drie huizen waar wij contact mee hebben zijn gekocht door ouders van studenten', vertelt hij. 'Dat zijn niet de grote jongens die meerdere panden hebben. Voor hen is het dus heel lastig om andere woonruimte te regelen. Zij kunnen twee dingen doen: of de bewoners vriendelijk vragen zelf een andere kamer te zoeken, of de huurder uitkopen. Een aantal studenten is dus al op eigen beweging op zoek naar een ander huis.'

Huurders van pandbazen die meerdere panden in bezit hebben maar geen vrije woonruimte beschikbaar hebben, kunnen juridische ondersteuning vragen van het gemeentelijke huurteam. 'Een huisbaas is verplicht iets anders voor je te vinden', vertelt Wiegand Bruss. 'Het huurteam zou je dan dus kunnen ondersteunen met een rechtszaak.'

Wat als het niet op tijd lukt een andere kamer te vinden?

Wethouder Terpstra heeft er alle vertrouwen in dat een jaar lang genoeg is voor het vinden van een andere kamer. In de gemeenteraad gaf hij bovendien aan met Duwo in overleg te zijn over een mogelijke voorrangsregeling. Maar, voegde hij daar meteen aan toe: 'Voorrangsregelingen zijn vrij ingewikkeld.' Vestigingsdirecteur van Duwo Laurens Cramer erkent dat. 'We zijn, samen met huurdersvereniging Bres, best bereid om mee te denken aan een oplossing, maar we zijn er nog niet over uit of dat ook voorrang betreft. We hebben al een voorrangsregeling voor eerstejaarsstudenten die vier van huis wonen en we willen niet iets in het leven roepen dat daarmee concurreert. We zoeken dus naar iets wat voor ons te dragen is en daarover gaan we in gesprek met de gemeente.' In het uiterste geval hebben de bewoners, volgens Wiegand Bruss, het recht in de woning te blijven zitten zolang zij een huurcontract hebben en geen andere kamer hebben kunnen vinden. 'Illegaliteit is de verantwoordelijkheid van de huurbaas.'

Hoe zit het met alle andere panden in de stad die illegaal zijn verkamerd?

Tijdens de verkameringsstop zijn ook honderden panden in de overige wijken illegaal verkamerd. Maar omdat daar geen leefbaarheidsprobleem is, mogen die panden, ruim 770 stuks bevoond door ongeveer 4200 studenten, alsnog worden gelegaliseerd. De eigenaren hiervan kunnen de komende zes maanden dus alsnog een vergunning aanvragen.

Lang leve de traagheid

Ik ben een langzaam persoon. Altijd al geweest. Geboren worden deed ik destijds twee weken te vroeg; sindsdien neem ik overal ruim de tijd voor. Op de middelbare school heb ik bij techniek ooit een heel jaar gedaan over het vervaardigen van één krukje. Voor tentamens op de uni nam ik altijd de volle drie uur. Koken volgens een recept? Bereidingstijd doe ik standaard keer twee. Zeshonderd woorden tikken voor *Mare*? Kost me makkelijk een dag. Proefschrift? Doe ik lachend vijf jaar over. Lachend! Hahaha! Ik schaam me er niet voor dat ik langzaam ben. (Gelukkig maar, want het staat nu in de krant.) Ik vind traagheid namelijk helemaal niet per se iets slechts. Wat is er mis mee, wanneer zo'n laag tempo ondertussen wel resulteert in een subliem krukje; een tien voor je tentamen; een *mean-ass* lasagne? Kom daar maar eens om, bij van die types die in één jaar zowel het krukje als de houten speelgoedvogel als het gesoldeerde lampje opleveren; die na één uur tentamen schrijven hun rugzak alweer over hun schouder slingeren; die na amper een kwartier in de keuken al een pan eten op tafel kwakken. Uiteindelijk telt de kwaliteit van het product, en als die ermee gediend is dat je net wat langer de tijd neemt voor het maakproces, dan lijkt het mij alleen maar te prijzen wanneer je dat offer ook daadwerkelijk durft te brengen.

Voor de langzame mens is de academie een zalig toevluchtsoord. Immers, dit is bij uitstek de plek waar die mens zich jaren achtereen mag vastbijten in één vraagstuk; waar de inhoud centraal staat en kwaliteit boven alles; waar de traagheid als deugd geldt omdat men hier snapt dat echte kennis alleen geboren kan worden uit een langdurig en aandachtig 'stilstaan bij'.

‘De academie is bij uitstek de plek waar de mens zich jaren achtereen mag vastbijten’

Althans, dat is de theorie. De realiteit van de academie anno 2024 is iets minder romantisch. Toen ik begon met mijn promotietraject kreeg ik een contract voor drie jaar (later werden dat er vier), met de verplichting om vijftienvintig procent van mijn tijd te besteden aan het geven van onderwijs. Toen ik, mijn eerder bewezen traagheid indachtig, al vrij vroeg bij een hooggeleerde collega mijn twijfels uitte over de haalbaarheid van een PhD in drie jaar, antwoordde hij droogweg: 'Als we jullie drie jaar geven, dan doen jullie er vier jaar over; als we jullie vier jaar geven, nemen jullie er vijf.' Zelf had de beste

man destijds natuurlijk gewoon zes jaar over zijn proefschrift mogen doen. *Those were the days!* Hahaha!

Interessant, eigenlijk; als je luistert naar de verhalen van oudere generaties, kun je niet anders dan concluderen dat er in de afgelopen decennia sprake is geweest van een adembenemende versnelling. In het leven op de universiteit; misschien wel in het leven tout court. Studenten moeten sneller studeren, promovendi sneller promoveren, iedereen daarboven sneller publiceren. E-mails moeten sneller beantwoord worden, nieuwsberichten sneller gepusht, pakketjes sneller bezorgd.

Het gekke is dat we dit allemaal laten gebeuren terwijl onze levensverwachting tegelijkertijd alleen maar stijgt. Oftewel: enerzijds krijgen we een steeds langere levensduur tot onze beschikking, anderzijds nemen we steeds minder tijd voor alles. Dat is toch raar? Waarom gebruiken we al die nieuw verworven leef-tijd niet om alles juist een stukje langzamer te doen?

Ik denk dat ik een partij ga oprichten die het tot haar speerpunt maakt om de komende decennia alle menselijke activiteit weer te vertragen tot een tempo waarbij de kwaliteit van de dingen maximaal gebaat is. De toekomst is traag, lieve mensen! En het wordt verrukkelijk. Ik weet het, met de verkiezingen juist achter de rug ben ik hier net wat laat mee. Ik zei toch dat ik langzaam was?

Josette Daemen is promovendus aan het Instituut Politieke Wetenschap van Universiteit Leiden

Studenten moeten Pelikaanhof uit voor renovatie

Studenten die per september 2023 in de Pelikaanhof zijn komen te wonen, krijgen in plaats van een standaard huurcontract een leegstandscontract van maximaal twee jaar. Reden hiervoor zijn de geplande renovaties in het pand, waarvoor alle circa vijfhonderd bewoners over enkele jaren het gebouw uit moeten.

DOOR MARK REID EN ELSE VAN DER STEEG
FOTO MARC DE HAAN

De renovaties werden in mei 2023 aangekondigd. Omdat het pand leeg moet staan om de plannen uit te voeren, schat DUWO in dat de verbouwing pas in 2025 of 2026 kan beginnen.

Daarvoor moeten eerst alle bewoners het pand verlaten. Door natuurlijk verloop zal een deel van de huidige bewoners voordat de verbouwing begint al afgestudeerd zijn en vanwege hun campuscontract het pand moeten verlaten.

Daarnaast konden honderd bewoners voorrang krijgen bij de nieuwe studio's aan het Kolffpad. Tachtig studenten van onder de 23 jaar konden hier een studio huren voor ongeveer 620 euro en twintig studenten ouder dan 23 konden een iets grotere studio krijgen voor 840 euro. Duwo schrijft in een brief aan de bewoners: 'Wanneer je gebruikmaakt van deze aanbieding, ontvang je geen verhuiskostenvergoeding. [...] Wanneer we meer dan honderd aanmeldingen ontvangen, wijzen we toe op basis van de inschrijftijd bij room.'

In totaal hebben 41 studenten gebruikgemaakt van het aanbod voor het Kolffpad, laat Laurens Cramer, vestigingsdirecteur van DUWO Leiden, weten. Het aanbod staat inmiddels niet meer.

Deze regelingen gelden alleen voor studenten die vóór september 2023 al in de Pelikaanhof woonden. Alle studenten die tussen september 2023 en de start van de verbouwing in de studentenflat gaan wonen, krijgen een leegstandscontract. Dat betekent dat deze huurders geen beroep kunnen doen op huurbescherming of ontzuimingsbescherming, (verhuiskosten)vergoeding of (aanbod tot) vervangende huisvesting. Verder accepteren de bewoners met een leegstandscontract ook 'slechts minimaal onderhoud aan het gehuurde'.

Cramer: 'De woningen moeten leeg zijn als de renovaties beginnen, daarom worden de leegstandscontracten gebruikt. Deze constructie hebben we bij het Flanorpad eerder ook al toegepast. De huurprijs voor deze contracten ligt lager: huurders betalen tachtig procent van de

reguliere prijs voor een kamer op de Peli.'

Hij vervolgt: 'We proberen de leegloop van het pand zo te stimuleren, maar dat kan zeker nog een jaar of twee à drie duren. Als er tegen die tijd nog wel studenten in het pand wonen met een ouder huurcontract, gaan we voor hen een alternatieve oplossing zoeken. Maar hoe langer we wachten, hoe minder dat er zullen zijn.'

De Pelikaanhof gaat flink op de schop. Het pand wordt, naast geheel onderhoud, beter geïsoleerd, de gangindeling wordt aangepast en er komen meer fusies. In de kelder wordt gedacht aan een sportruimte en *common room*. Dit laatste gebeurt wel alleen als de huidige com-

mon room in de Pelibar de komende jaren een succes blijkt. Er wordt daarnaast gekeken of het pand gasvrij gemaakt kan worden.

Eerder dan de Pelikaanhof, in de loop van 2024 of 2025, gaat ook het studentencolplex aan de Rijn en Schiekade op de schop. In dit pand bevinden zich 162 kamers. Cramer: 'De plannen hierover zijn nog niet rond. We gaan komende maand met de bewoners om de tafel om de aanpak te bespreken. Deze renovaties zijn een stuk minder ingrijpend dan bij de Pelikaanhof, dus het is in ieder geval niet nodig om het hele pand leeg te maken.'

Kinderhartchirurgie mag toch in Leiden blijven

De rechtbank Midden-Nederland heeft een streep gezet door het plan om kinderhartchirurgie in slechts twee ziekenhuizen te laten uitvoeren. In een voorstel van oud-ministers van Volksgezondheid De Jonge en Kuipers zou de kinderhartzorg helemaal verdwijnen uit onder andere het LUMC. Met de beslissing van de rechter is dat plan nu van de baan.

DOOR MARK REID

In december 2021 kondigde toenmalig demissionair minister Hugo de Jonge aan dat kinderhartchirurgie voortaan alleen nog in Rotterdam

en Utrecht zou plaatsvinden. Dat betekende dat het CAHAL, de samenwerking tussen het LUMC en het Amsterdamse AMC, gedwongen zou moeten stoppen.

Dat besluit leidde toen tot veel protest. Hoogleraar en cardiothoracaal chirurg Mark Hazekamp benadrukte destijds in *Mare* dat het verplaatsen van een gespecialiseerde afdeling niet zomaar kon: 'Bij zo'n programma lopen tientallen mensen rond. Dat bouw je niet zomaar ergens opnieuw op. Dat kost jaren. Als de sluiting van het CAHAL doorgaat, moeten we door een periode van transitie waarin het niet zeker is dat de kwaliteit van de zorg hetzelfde kan blijven.' Ook vreesden tegenstanders van het plan voor

een domino-effect in het ziekenhuis. Met het verdwijnen van de hartchirurgie zou de kinder-IC moeten sluiten, waardoor ook het stamcelprogramma noodgedwongen zou moeten stoppen. Dat zou vervolgens het voortbestaan van kindergeneeskunde in het ziekenhuis bedreigen, waardoor de opleiding geneeskunde en de academische status van het ziekenhuis op de tocht zouden komen te staan. Nadat ook oud-minister Kuipers vasthield aan het besluit om de hartzorg te concentreren in slechts twee ziekenhuizen, besloten drie andere academische ziekenhuizen het plan bij de rechter aan te vechten. Die heeft nu besloten dat het plan van de minister om kinderhartchirurgie

te concentreren in slechts twee ziekenhuizen niet voldoende was onderbouwd door het ministerie en heeft het besluit daarom vernietigd. De ziekenhuizen zijn blij met de uitspraak. In een persbericht noemt het LUMC het besluit 'goed nieuws voor de kwaliteit en toegankelijkheid van academische hart- en kinderzorg'. In afwachting van het besluit van de rechter kondigden het LUMC, het UMC in Utrecht en het Amsterdamse AMC afgelopen oktober al aan verder te gaan als een gezamenlijk kinder cardiologie-team. Hiermee hopen de ziekenhuizen de 'gewenste kwaliteit en toegankelijkheid van academische hart- en kinderzorg in Nederland te garanderen'.

Artsen proberen een bij een Israëlische luchtaanval zwaargewond geraakte Palestijn te reanimeren. Gaza City 2014. Foto Ashraf Amra/APAImages/Polaris

Op zoek naar gerechtigheid

Leids hoogleraar en jurist Helen Duffy staat een Palestijns-Nederlandse man bij in zijn strijd om gerechtigheid voor zijn familieleden die omkwamen bij een Israëlische militaire operatie in 2014. 'We spannen een zaak aan tegen Nederland.'

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN
FOTO ANP

Ismail Ziada verloor in 2014 zijn moeder, drie broers, schoonzussen en een neefje nadat hun woning in het vluchtelingenkamp in Gaza met de grond gelijk werd gemaakt. 'Operation Protective Edge', noemde het Israëlische leger het. Meer dan tweeduizend Palestijnen kwamen daarbij om het leven. Destijds beschreef een onderzoek van de Verenigde Naties de operatie als een 'ongekende verwoesting van burgerdoelen'. 'Ondanks wereldwijde kritiek hebben slachtoffers nooit de mogelijkheid gekregen om gerechtigheid te zoeken in de Israëlische of Palestijnse rechtbanken', vertelt Helen Duffy, jurist en hoogleraar Internationale Mensenrechten en Humanitair Recht.

'Ziada spande een civiele zaak aan tegen voormalige Israëlische commandanten Benny Gantz en Amir Eshel bij de Nederlandse rechtbanken, maar die besloten dat de commandanten immuniteit hadden tegen civiele procedures bij buitenlandse rechtbanken.' Onterecht, vindt Duffy. 'Er bestaat niet zoiets als immuniteit voor individuen voor oorlogsmisdaden. Daarom stappen we nu naar het Europees Hof voor de Rechten van de Mens om een zaak aan te spannen tegen de Nederlandse rechtbanken.' Duffy geeft niet alleen onderwijs bij het Grotius Centrum in Leiden, maar ze leidt een eigen internationale praktijk genaamd 'Human Rights in Practice'. Ze staat cliënten bij in zaken tegen landen die de internationale rechten van de mens

niet volgen. 'Ik houd me bezig met allerlei onderwerpen, maar de laatste tijd wel veel met Israël en Gaza.' Waarom de Nederlandse rechtbank tot deze beslissing is gekomen, begrijpt Duffy niet. 'Ik denk dat de Nederlandse rechtbank de immuniteit van een staat verwart met immuniteit van het individu. Commandanten, en zeker voormalig commandanten, hebben geen immuniteit als het gaat om oorlogsmisdaden. 'Het aanvallen van burgers, het met de grond gelijk maken van huizen en vluchtelingenkampen; het gebeurt nog steeds', stelt Duffy. 'Hoe relevant zijn mensenrechten als ze constant geschonden worden? Ik snap heel goed dat mensen zich dat afvragen.'

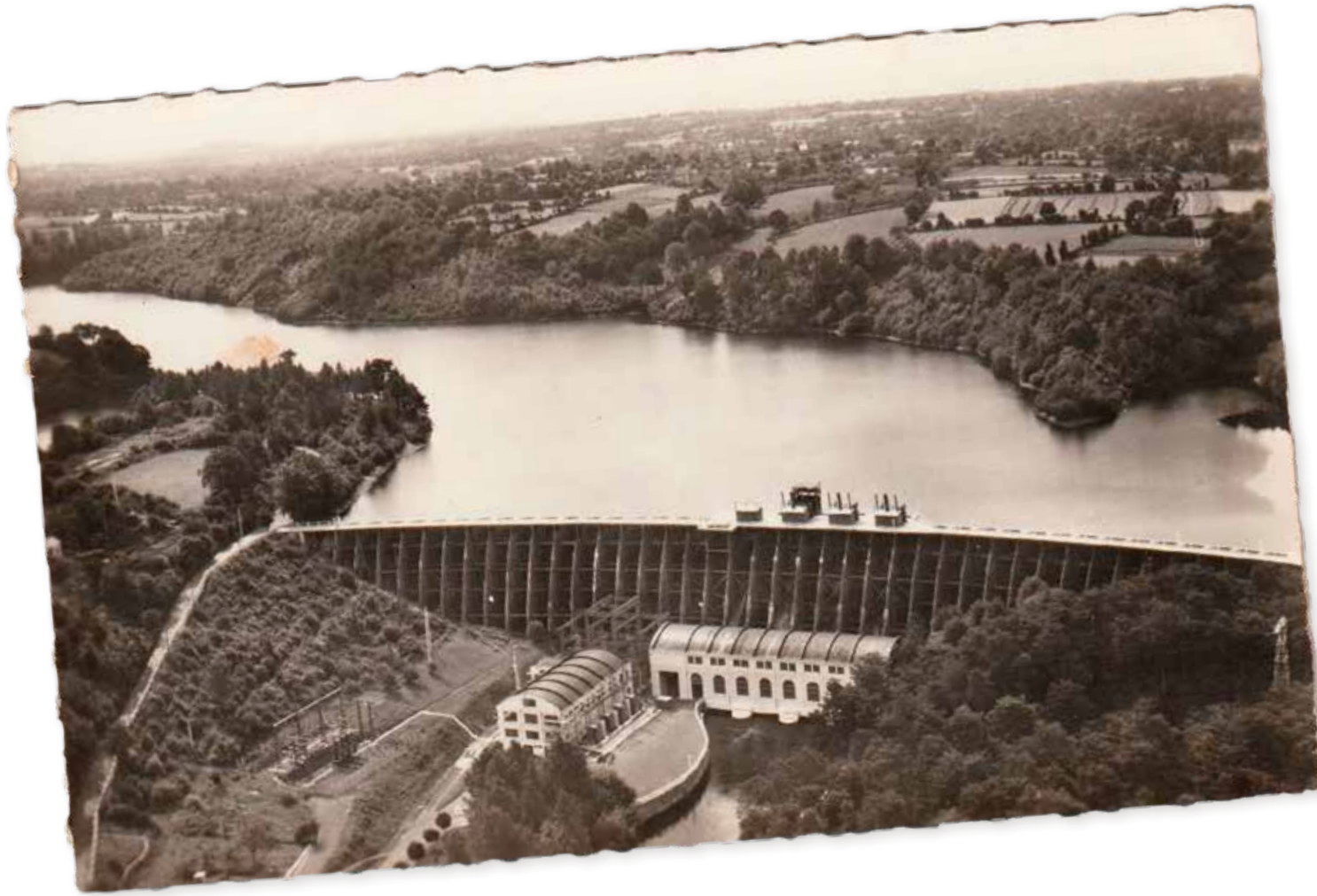
Toch ziet Duffy juist nu hoe belangrijk het is dat we mensenrechten hebben. 'De relevantie wordt momenteel dan wel uitgedaagd, maar aan de andere kant zien we ook dat ze gebruikt kunnen worden om de rechtbank te betreden. De wet kan de meest kwetsbaren beschermen en zelfs de meest machtigen ter verantwoording roepen. De huidige situatie van straffeloosheid in Gaza ligt niet aan de wetten zelf, maar aan het onvermogen ze te respecteren en serieus te nemen.' Haar eigen taak als academicus wil ze ook niet onderschatten. 'Academics hebben een rol te vervullen: rigoureuus en niet bang zijn om de kracht van de wet te gebruiken om moeilijke realiteiten te bespreken en aan te pakken', schrijft ze in haar blog. Ook vindt ze het belangrijk om te voldoen aan de wens van studenten om met elkaar in gesprek te gaan over controversiële juridische kwesties. Zo nam ze deel aan een panel-

discussie met studenten over de rol van rechtbanken in Gaza.

Dat Nederland niet deelneemt aan de stemming voor een tijdelijk staakt-het-vuren in Gaza, is Duffy zeker niet ontgaan. 'De rechtbank zou los moeten staan van politieke overwegingen, dus de uitspraak van de Nederlandse rechtbank in de zaak van mijn cliënt moet niets te maken hebben met de vertegenwoordiging van de staat Israël of het beleid van de Nederlandse regering. De rechtbank moet zich aan wetten houden en de toegang tot gerechtigheid beschermen. Politieke overwegingen horen daar niet bij.' Over de reden dat Nederland zich onthoudt van stemming, wil de internationaal jurist niet speculeren. 'Het roept wel interessante vragen op. Welke verantwoordelijkheid heeft Nederland om ervoor te zorgen dat we geen oorlogsmisdaden steunen? We moeten toch zorgen dat de rechten van de mens gerespecteerd worden, maar er heerst tegenzin in het willen *dealen* met dit soort zaken.'

Met oog op de huidige situatie in Gaza, is deze zaak extra belangrijk, vindt Duffy. 'Er worden nu opnieuw oorlogsmisdaden gepleegd, met toenemende intensiteit. Het draait niet alleen om gerechtigheid voor meneer Ziada en zijn familie. Het gaat ook over het verbeteren van de toegang tot gerechtigheid voor slachtoffers van oorlogsmisdaden. De cyclus waarbinnen internationale mensenrechten in Gaza constant onbestraft geschonden worden moet doorbroken worden.'

‘Blijf van onze dam af’

‘Een heleboel mensen in Normandië willen niets meer weten van de natuur of de overheid’

Fysisch geograaf Paul Hudson zag hoe het verwijderen van een rivierdam bij een Frans dorpje leidde tot rancune. ‘Mensen raken gehecht aan hun omgeving.’

DOOR MARK REID

Het leek op de tekentafel in Parijs zo’n goed idee. Verwijder de honderd jaar oude dam in het kleine Normandische riviervakje de Sélune en laat het water weer zijn natuurlijke loop volgen. Bovendien paste het plan om de dam te slopen mooi in het nationale beleid om waterkwaliteit te herstellen en om vissen als de Atlantische zalm en paling weer toegang te geven tot hun natuurlijke habitats stroomopwaarts. Dat dat plan in de praktijk niet zo makkelijk was uit te voeren onderzocht universitair hoofddocent fysische geografie Paul Hudson, die samen met Zayane Boucher, verbonden aan de Universiteit Paris-Dauphine, de plaatselijke bevolking ondervroeg over hun verzet tegen het verwijderen van de dam in de Sélune. Hun bevindingen zijn onlangs gepubliceerd in het journal *Geoforum*. ‘Wetenschappers en ambtenaren denken vaak dat bevolking snel akkoord gaat met plannen om het milieu te verbeteren. Maar in de praktijk blijkt dat mensen gehecht raken aan de plekken om hen heen,’ vertelt Hudson. In Norman-

dië bleek dat ook te gelden voor een lichte bevolking. ‘De mensen daar zijn verbonden met de omgeving die de afgelopen eeuw is ontstaan rond de dam en het stuwmeer’, aldus Hudson. ‘Ze vissen er naar karpers en snoek, picknicken langs de oevers of gaan bootje varen. De brandweer gebruikt het stuwmeer ook als oefenlocatie. De bevolking heeft in de loop der jaren sterke herinneringen gevormd die verbonden zijn aan de dam.’ Dat een beslissing uit het verre Parijs hun band met de dam ging verstoren viel niet in goede aarde bij de Normandiërs. De vereniging *Amis du Barrage* (Vrienden van de dam), die zich tot 2017 vooral bezig had gehouden met rondleidingen rond de dam en het organiseren van culturele activiteiten, werd omgevormd tot actiegroep die voor het voortbestaan van de dam streed. In de omgeving verschijnen aanplakbiljetten en spandoeken die de voordelen van de dam moeten bepleiten: watervoorziening bij droogte en bescherming tegen overstromingen. Informatieborden van de overheid over de voorgestel-

de sloop worden beklad. ‘Voor de bevolking daar is de band die ze hebben met hun omgeving belangrijker dan een toekomstige verbetering van het milieu’, vertelt Hudson. Opmerkelijk genoeg is in Noord-Amerika een omgekeerd patroon aan de gang. Daar pleiten bewoners vaak voor het verwijderen van dammen, juist vanwege milieuredenen. Hudson: ‘Veel van de tradities van de oorspronkelijke bewoners van Amerika zijn erg verbonden aan de migratie van vissen, de zalm in het bijzonder. Dat gebruiken ze als argument om dammen weg te halen. In Europa hoor je dat eigenlijk niet omdat zulke tradities hier niet meer bestaan en mensen niet op dezelfde manier zijn verbonden aan hun natuurlijke omgeving.’ Uiteindelijk blijkt het actievoeren van de Normandiërs tevergeefs en zet de overheid haar plan door tot onvrede van de plaatselijke bevolking. Het stuwmeer wordt langzaam geleegd en in 2019 begint de sloop van de dam. Hudson: ‘De Franse overheid is sterk gecentraliseerd en ze hebben de stemming onder de plaatselijke bevolking echt onderschat. Desondanks zijn ze doorgegaan met het plan om de dam te slopen. Wat je nu overhoudt is een boel mensen in Normandië die gedesillusioneerd zijn. Ze hebben er genoeg van en willen niks meer weten van de natuur of de overheid. Deze aanpak leidt tot rancune.’ Toch is het in Europa wel mogelijk om de bevolking mee te krijgen met grote infrastructuurprojecten. Vooral Nederland is daar volgens Hudson een goed voorbeeld van. ‘Bij het project Ruimte voor de Rivier is de Nederlandse overheid er veel beter in geslaagd te communiceren waarom het project in het belang is van de mensen die daar in de buurt wonen. Zeker als het aankomt op overstromingsgevaar, maar ook de voordelen voor de natuur. In Nederland gelooft trouwens een meerderheid van de boeren in klimaatverandering, dus dan is de helft van je werk al gedaan.’

Wat betekent niet dat iedereen automatisch voorstander is. Veel boeren langs de rivieren willen hun droge grond niet kwijt. Hudson: ‘Het zou voor de natuur goed zijn als de grond nat en sponzig is, maar de boeren willen er overheen kunnen rijden met hun landbouwvoertuigen. Daarom zien we in Nederland dat ze toch vaak tegen natuurherstel zijn.’ Was het in Normandië überhaupt wel mogelijk geweest om de bevolking mee te krijgen? Hudson gokt van wel: ‘Ik denk dat ze meer lokale steun hadden kunnen verwerven als ze een manier hadden gevonden om de milieuvoordelen te koppelen aan de belangen van de lokale bevolking. Je zou de natuurlijke loop van de rivier kunnen koppelen aan recreatie of kleinschalige ondernemingen zoals een restaurant. En de Franse staat had ook meer kunnen investeren in de omgeving door bijvoorbeeld wandelroutes uit te zetten. In plaats daarvan is de omgeving nu een rommeltje waar de lokale bevolking niet eens bij kan komen omdat de bodem vervuild is met zware metalen die zich jarenlang in het reservoir hadden opgehoopt.’ Volgens Hudson is de situatie in Normandië er eentje die zich nog makkelijk elders voor kan doen. De afgelopen jaren worden veel rivierdammen verwijderd: ‘Toen ik begon met het bestuderen van dammen in de jaren ‘90 ging het over de invloed van dammen op het milieu. Nu gaat het over de gevolgen van het verwijderen van dammen. Het hele denken is veranderd. Ik ben voorstander van natuurlijk stromende rivieren, maar ik ben ook meer gaan beseffen dat de lokale bevolking er erg toe doet. ‘Je kan niet zomaar over ze heen gaan. Mensen bewuster maken van hun eigen belang bij het milieu zou het zo veel makkelijker maken om dammen te laten verwijderen. Mensen moeten begrijpen waarom het milieu in hun persoonlijk belangrijk is.’

ACHTERGROND

Lastige materie kun je soms goed uitleggen met een liedje of een rap. Mare sprak twee Leidse onderzoekers over hoe je van wetenschap rap, metal en calypsoliedjes maakt. ‘Ik stond op het podium chemicaliën in de fik te steken.’

DOOR VINCENT BONGERS

Jon Chase in het televisieprogramma Game of Talents. Foto Tom Diamond

Rappen over de ruimte

‘Plots moest ik een rap maken voor NASA’

‘De uitdaging is het concept in de beperkte ruimte te frommelen’

‘Mijn carrière begon tijdens een autorit’, vertelt de Britse science rapper Jon Chase, die als gastonderzoeker is verbonden aan de Universiteit Leiden. ‘Ik volgde in 2008 een master wetenschapscommunicatie in Wales en was samen met mijn professor onderweg naar een congres over astrobiologie. Ik heb toen in de auto voor de lol gerapt over de wetenschappelijke methode. De reactie van de prof was: “Yeah, that’s interesting”. ‘Op het congres vertelde hij vervolgens een dame van NASA over de rap. Zij vond het tof en prompt werd ik gevraagd om voor hen een rap te maken. Het onderwerp was “astrobiologie”. Ik ben alleen geen kenner van het ontstaan van leven in het universum, heb namelijk luchtvaarttechniek gestudeerd, en het moest snel af zijn. Toevallig was er iemand op het congres met een boekenstand van Cambridge Publishing.

Die persoon moest plots weg en ik heb die stand een dag bemand. Als dank kreeg ik een dik boek, uiteraard over astrobiologie. Dat heb ik gebruikt om de rap te schrijven.’

*Looking for life in the rest of the galaxy
Digging up clues with astrobiology*

Vervolgens wilde de opdrachtgever ook muziek bij de rap. ‘Euh, oké. Ik stuurde toen maar een verzoek aan muzikale vrienden: “Mate, ik heb beats nodig voor NASA.” Daar bleef het niet bij. ‘Kun je ook een video maken? Aaaaahh, hmmm. Dat moest ik nog wel snel leren, want dat had ik nog nooit gedaan. De video ging viral.’ Chase rapt en maakt video’s onder andere over wetenschap, het klimaat en het menselijke spijsverteringssysteem. Maar ook over *Back to the Future*, *Doctor Who* en *Star Wars* (titel ‘Sith happens’).

Het maakt Chase niet uit of hij rapt over het periodiek systeem of de *Death Star*. ‘Het proces is hetzelfde voor al die verschillende onderwerpen: zoek uit hoe het zit, probeer de essentie te vatten en vertaal het naar een rap. ‘Wel is het zo dat als je een wetenschappelijke rap schrijft, alle feiten natuurlijk moeten kloppen. En het moet begrijpelijk blijven. Soms vermijd je wetenschappelijke termen en leg je een concept met simpele woorden uit. Je krijgt dan al wel snel veel tekst. De uitdaging is het concept te frommelen in de beperkte ruimte die je hebt. ‘Als rapper wil je eigenlijk je hart laten spreken, de teksten vrij laten vloeien. Als ik een freestyle doe, dan rap ik op gevoel en klopt de tekst niet honderd procent. Bij raps over wetenschap kan dat niet. Het is een wat mechanischere aanpak. >

> 'De dingen die ik voor televisie heb gedaan behoren wel tot de hoogtepunten. De serie *Space Hoppers* van de BBC bijvoorbeeld, waar ik voor elke aflevering een rap maakte.' Chase is nu freelancer maar was voor een project tot februari 2023 aan de Universiteit Leiden verbonden. Naar Leiden verhuizen was ook heel gaaf, vertelt hij. 'Mijn Youtube-kanaal heeft de titel Oort Kuiper en is vernoemd naar twee legendarische Nederlandse wetenschappers met een stevige link met de Leidse sterrenkunde en nu werkte ik aan hún universiteit. 'Ik werd in Leiden betaald om mijn ideeën over wetenschapscommunicatie over te brengen. Een van de zaken waar ik mij mee bezig hield op de universiteit is het beter afstemmen welke aanpak het beste past bij een bepaald publiek. Soms is de wetenschapper in kwestie niet de juiste persoon om aandacht te vestigen op het eigen onderzoek en moet je iemand anders vragen. 'Dat betekent zeker niet dat ik Leidse onderzoekers en studenten wilde laten rappen. Je moet dat alleen doen als je het leuk vindt, en het ook kan. Veel mensen kunnen echt niet rappen. Richt je op dingen die je goed kan. Spreek over de wetenschappelijke kant van de dingen die je tof vindt: viool spelen, rotsklimmen, breien, *whatever*.' De wetenschapscommunicatie brengt Cha-

se op gekke plekken. In 2021 deed hij een optreden bij het tv-programma *Game of Talents*. Een show waarin de deelnemers moeten uitzoeken wat de verborgen talenten van de performers zijn. 'Ik was al eens gevraagd voor *Britain's Got Talent*, maar dat wilde ik niet. Om aan te slaan bij het publiek van dat programma zou ik toch een iets ander persoon moeten zijn. Bij een optreden meer op emoties moeten inspelen: een kat of een baby meebrengen om meer stemmen te trekken, dat wil ik niet.' De quiz vond hij wel interessant. 'Ik schreef een rap over hoe wetenschap werkt. Tegelijkertijd deed ik experimenten op het podium.

*You want a demo?
I am bringing the fire
Spitting flames*

'Achter mij waren enorme vlammen te zien en ik stak op het podium chemicaliën in de fik zodat je verschillende kleuren ontbranding kon zien. Tegelijkertijd moest ik blijven rappen natuurlijk. 'Ik moest de veiligheid rond bijvoorbeeld de pyrotechniek regelen en zelf de chemicaliën meebrengen. Er was slechts één mogelijkheid om te repeteren. Crazy natuurlijk, maar zo cool dat het is gelukt.'

'Verleiden om in de statistiek te duiken'

Een versterker zoemt. In beeld is een vlammenzee te zien met daarnaast de nodige doodshoofden en verwrongen demonenkoppen. Dan verschijnt er een vrouw in een leren jas. Ze slaat een metalakkoord aan op haar gitaar. Drums beginnen te beuken. De song die wordt ingezet blijkt niet over hel en verdoemenis te gaan, maar over... statistiek.

*I don't want no classifiers
Classifiers are just shit
Give me probabilities! Yeahhhh*

'Ik wilde een metalnummer maken, maar kom uit de singer-songwriterhoek', vertelt universitair hoofddocent statistiek Marjolein Fokkema. 'Vaak zing je dan een liedje met alleen een akoestische gitaar.' Dat moest nu anders. 'Voor dit nummer 'No Classifiers!' had ik zelf al een zware drumtrack gesampled en de gitaar- en baslijnen ingespeeld. Ik wilde dat het echt vette metal werd. Mijn vriend Gijs Oomkes is muziekproducer en heeft een studio in de huiskamer. Als hij het mixt, klinkt metal ook als metal. "'Stuur die track maar naar mij", zei hij. Mijn zus hoorde het eindresultaat en haar reactie was: "Dit klinkt als Within Temptation." Oké, geslaagd. 'Dit is het eerste liedje dat ik met mijn vriend maakte. Sindsdien werken we samen aan de nummers. De naam Mary-Jo & The Support Vector Machines waaronder Fokkema de liedjes uitbrengt, verwijst ook naar haar vakgebied. 'Een support vector machine is een algoritme, maar het klinkt alsof het om een krachtige computer gaat.' Maar waarom zijn die classifiers in het

nummer nou zo rot? 'Dat zijn voorspellingsmodellen die alleen een "ja" of een "nee" geven. Maar bij beslissingen in de psychologie of geneeskunde heb je niet genoeg aan "computer says no". Je wilt ook weten hoe zeker het model is van die ja of nee; vandaar die "probabilities" in het liedje.' Fokkema is naast een deskundige op het gebied van machine learning ook cabaretier. 'Terwijl ik promotieonderzoek deed, volgde ik ook een theateropleiding. Ik speel nu ook een voorstelling met de titel 'Ik blijf wel mens'.

'Tijdens corona ontstond het idee om over mijn vakgebied te schrijven. Je werd toen gedwongen om video's te maken. Muziek is ook een manier om studenten meer bij het onderwijs te betrekken. 'Toen kreeg ik ineens een idee voor een statistiekliedje en een clip. Dat werd het nummer 'Gradient Boosting'.

*I don't like my models clunky
Instead I like my models smooth
In that respect decision trees are funky*

'Gradient boosting is een methode die heel veel wordt gebruikt om zaken beter te kunnen voorspellen. Bijvoorbeeld welke films op Netflix goed zullen worden bekeken. Er werd heel enthousiast op het liedje gereageerd. In de retro jaren '80 stijl clip voor het nummer 'Loosen Up (That Model)' staat Fokkema in een zwartwit raster dat in het verloop van het liedje minder strak wordt en gaat golven.' 'Loosen Up' heeft een calypsoritmte. 'Dit

is wel een favoriet onder de studenten. Dat geldt overigens ook voor mij omdat ik calypso al heel lang een leuke muziekstijl vind. 'Dit nummer gaat over de statistiektchniek "splines". Je wilt een model maken dat flexibel maar wel stabiel is. Je wilt aan het model kunnen trekken, dat het gaat bewegen.' Fokkema probeert mensen met de liedjes 'een beetje te verleiden om in de statistiek te duiken'. Het vakgebied voelt voor menigeen als een mijnenveld. 'Statistiek is ook heel ingewikkeld. Ik ben ook wel eens op mijn bek gegaan en streng toegesproken door reviewers: "Ho! Deze conclusie kun je hier niet zomaar aan verbinden." In een paar van de clips draagt Fokkema opklapsnorren en -baarden. 'Dat doe ik om het opnemen van een video een beetje interessanter te houden. Je staat in je een-tje in de woonkamer en beeldt je dan in dat er mensen naar je kijken. Bij take 368 ben ik het dan wel een beetje zat. Als ik iets gekk aantrek en een snor opplak is het leuker om te doen en kun je je ook een beetje verbergen.' Gek genoeg werkt dat nog ook. 'Er zijn mensen die de clips zien en me door die snor niet herkennen. 'Heb je vrienden gevraagd om bandleden in de clip te spelen?', vragen ze dan. Hoe kun je nou niet zien dat ik het ben?' Fokkema merkt dat haar werk als wetenschapper en de wereld van de kleinkunst dicht bij elkaar zijn gekomen de afgelopen jaren. 'Ik zag tot voor kort de ogen in de theaterwereld al wegdraaien als ik over

statistiek begon. Door de opkomst van AI is dat veranderd, want bijvoorbeeld ChatGPT is hip en cool. Kunstmatige intelligentie is toch voornamelijk heel veel statistiek. 'AI is heel handig, maar voordat je het weet zit je er tot aan je nek aan toe in vast. Ik vind het fascinerend dat we langzaam een robot worden. Want wat is het verschil nog tussen mens en robot? Dat is steeds moeilijker vast te stellen. Daar gaat mijn voorstelling ook deels over. 'Ik zie me ook wel optreden met de statistiekliedjes, maar dan moet ik het bandgeluid in de clips wel vertalen naar het podium. Misschien is het een idee om met een stel robots te gaan spelen, zoals Kraftwerk. Of mezelf klonen, of mijn brein klonen en in robots zetten... Ik ben in ieder geval van plan om een collectie statistieknnummers op Spotify te plaatsen. En vinyl is terug, misschien moet dat het doel zijn: een lp uitbrengen.' Inmiddels is Fokkema al aan het nadenken over een nieuwe statistieksong. 'Dat gaat waarschijnlijk over het begrip "validiteit". Dat is een beetje een monster: meet je test wat het moet meten? Het concept is nu dat het een jaren-90-housetrack wordt, maar dat kan ook zo weer veranderen.'

'Mijn nieuwe statistieksong gaat waarschijnlijk over validiteit en wordt een jaren-90-housetrack'

Dronken deeltjes en ingehouden drollen

De Leidse band The Stream maakte de multidisciplinaire voorstelling Nature Calls die is geïnspireerd op de Leidse muurformules. Na een succesvolle crowdfunding wordt de muziek in maart op cd en lp uitgebracht.

'Ik ben ongeveer twintig jaar geleden aan de opleiding natuurkunde in Leiden begonnen', zegt Jan Stroomer, bandleider en componist van The Stream. 'Ik maakte toen al muziek. Richting het einde van de bachelor werd dat zo serieus dat ik moest kiezen. Het werd de muziek.' The Stream is van origine een rockband waarin de piano een grote rol speelt. 'Mijn grote helden zijn Elton John, Billy Joel en Freddy Mercury.' Door een 'gek toeval' vonden The Stream en de wetenschap elkaar weer. 'Ik gaf muziekles aan twee kinderen van natuurkunde professor Sense Jan van der Molen. Hij is een van de initiatiefnemers van de wetenschappelijke muurformules die zijn aangebracht op een aantal Leidse panden. 'Ik was me als hobbyist weer wat meer bezig gaan houden met de natuurkunde en was op bezoek bij een oud-studiegenoot in het Leidse lab. Daar trof ik Van der Molen. Uiteindelijk vroeg hij of we voor de muurformule tijdens het Leiden City of Science-jaar 2022 een multidisciplinair stuk wilden maken. Uiteraard! De lijn van Nature Calls is: van het kleinste deeltje tot de grootsheid van het heelal. 'Een van de liedjes in de voorstelling heet 'Pendulum', dat is een verwijzing naar de slingerformule van Christiaan Huygens. Dat nummer is geschreven op het ritme van een slingerbeweging. Ook de Van der Waals-toestandsvergelijking met de tekst 'de structuur der moleculen dicteert het samen-

spel tussen vloeistof en gas', inspireerde Stroomer. 'Dat is zo'n mooie zin en leidde tot een liedje over de verschillende fasen van de aantrekkingskracht tussen mensen. 'We hebben verder een intermezzo waarin de 'Drunkard's Walk' van een deeltje wordt vertolkt. Als een deeltje volledig vrij kan bewegen, wordt dat wel omschreven als de waggelgang van een dronkenman. Zo'n deeltje "valt" dan of beweegt ineens een andere richting op. 'Ik wilde een show waarin we de angst voor formules weg proberen te nemen. Ik verwonder me erover dat er tegenwoordig haast geen science shows op scholen. De studenten doen experimenten tijdens Nature Calls.' Wat was bedoeld als een eenmalige uitvoering werd een tour door heel Nederland. Door een crowdfunding die rond de 5.600 euro opleverde, wordt Nature Calls nu op cd en vinyl uitgebracht. 'Supertof natuurlijk. Op 28 maart staan we met de show in Theater Ins Blau en presenteren we het album.' Overigens rondde Stroomer zijn bachelor alsnog af. 'Toen mijn muziekcarrière op de rails stond, klopte ik aan bij mijn voormalig studiebegeleider om toch nog mijn diploma te halen. Uiteindelijk heb ik dat papiertje tien jaar nadat ik aan de studie was begonnen gehaald.'

Help! Het is winter!

Ongeveer drie procent van de Nederlanders heeft symptomen van een winterdepressie. Klinisch psycholoog Niki Antypa doet onderzoek naar depressies en legt uit hoe je uit een winterdip kunt komen of, nog beter, de winterdip kunt voorkomen. 'Heel de natuur doet het rustiger aan in de winter, maar wij blijven maar doorgaan.'

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN
FOTO JOOST MARCELLIS

Wind, kou, regen en donkere dagen; de winter doorkomen is niet altijd even makkelijk. Zeker niet voor mensen op wie dit zoveel invloed heeft dat ze in een winterdip belanden. De winter kan ertoe leiden dat je je langzaam somberder voelt, meer gaat eten, minder behoefte hebt aan sociaal contact en meer slaap nodig hebt. Dat hoeft niet altijd aan een winterdip te liggen, zegt universitair hoofddocent klinische psychologie Niki Antypa. Maar hoe beter je weet wat een winterdip is, hoe makkelijker je het kunt voorkomen. 'Je gaat in het donker naar je werk en zodra je weer naar huis rijdt is het ook donker, maar het is juist belangrijk dat je genoeg zonlicht ziet op een dag', vertelt Antypa. 'Dat heb je nodig om je biologische klok in het ritme te houden. Het zorgt voor een betere hormoonproductie en voor een betere slaapkwaliteit. Probeer dus elke dag zoveel mogelijk buiten te zijn, zelfs als het bewolkt is.' Volgens Antypa komt licht via de ogen in de belangrijkste biologische klok in het brein. 'Deze *master clock* helpt de interne ritmes van het lichaam te

synchroniseren met de externe dag-nachtcyclus. Het licht dat via de ogen binnenvalt, is een stimulus voor de klok in het brein en dus ook voor de rest van je lichaam.' Het is dan ook belangrijk om deze tijd van het jaar geen zonnebril te dragen en met name in de ochtend naar buiten te gaan, wanneer de zon het sterkst is. Antypa: 'In de avond moet je je lichaam voorbereiden op slaap en sporten in de avond kan ook de klok verstoren.' Daarmee sla je twee vliegen in één klap, want beweging is ook van belang om je goed te blijven voelen. 'We willen vaak veel energie besparen in de winter, maar toch moet je zorgen dat je door de dag genoeg beweegt', zegt Antypa. 'Van beweging krijg je namelijk meer energie. Dat hoeft geen intensieve training te zijn, maar een half uur wandelen of fietsen volstaat ook. Neem bijvoorbeeld de fiets naar werk of ga wandelen in de pauze.' En voor wie dat niet haalbaar is? 'Werk dan naast een raam waar veel licht binnen valt of lunch buiten', adviseert Antypa. Ook lichttherapie is een optie. 'Je hebt speciale daglichtlampen om een winterdepressie tegen te gaan', aldus Antypa. 'Je moet daarbij elke ochtend een half uur voor de lamp zitten.'

's Avonds moeten we de lichtopname juist bouwen. Te vaak kijken we 's avonds nog naar de televisie of de telefoon, maar dat licht zorgt ervoor dat we daarna minder goed kunnen slapen. Het verstoort namelijk je biologische klok. Je lichaam denkt namelijk dat het nog dag is.' Ook is een gezond dieet van belang bij het voorkomen van de winterdip. 'In de winter eten mensen vaak meer en met name meer koolhydraten. We weten niet precies waarom we dat doen, maar goed voor je lichaam is het niet. Je moet 's avonds juist niet te veel eten, want je lichaam moet dat eten verwerken en dat kan je lichaam 's avonds wakker houden. Blijf overdag gezond eten en zorg ook dat je genoeg vitamine D binnenkrijgt.' Behoud ook structuur in het dagelijks leven, raadt Antypa aan. 'Plan afspraken in, blijf socialiseren en maak to-do-lists. Je hebt iets om naar uit te kijken en je behoudt routine in je dag.' Maar altijd actief zijn is ook niet goed. 'Heel de natuur doet het rustiger aan in de winter, maar wij blijven maar doorgaan. Zeker in de avonden moeten wij het ook rustiger aan doen. Het is belangrijk om het lekker knus in huis te maken, met dekens en zachte lichtjes. De winterse sfeer kan ook heel gezellig zijn.' Een winterdip kan in sommige gevallen overgaan in een winterdepressie. 'Als je twee winters achter elkaar consistent symptomen van een winterdip hebt, kun je spreken van een winterdepressie.' Ongeveer drie procent van de Nederlanders heeft symptomen van een winterdepressie. 'Denk aan een toegenomen eetlust, slaapproblemen of juist te veel slapen, concentratieproblemen of een gevoel van rusteloosheid. Deze klachten hebben dan echt impact op de mate waarin je kunt functioneren.' Als de symptomen erger worden, raadt Antypa aan met iemand te gaan praten. 'Zodra je consistent hinder ondervindt in je dagelijks leven, moet je hulp zoeken. Maak een afspraak bij de huisarts die je eventueel kan doorverwijzen naar een psycholoog.' Voor wie wel klachten heeft, maar ook gewoon blijft functioneren, is de winter misschien niet het beste seizoen van het jaar. 'Maar als je deze tips consistent toepast, kun je jezelf echt de winter door helpen.'

Praten over zelfmoordgedachten kan anoniem: chat via 113.nl, bel 113 of bel gratis 0800-0113.

Waarom mensenrechten overal anders zijn

Hoe kan het dat landen onderling verschillende interpretaties hebben van universele mensenrechten? Tijdens het symposium van de Owada-leerstoel lichte hoogleraar International Law and Institutions Obiora Okafor zijn visie toe. 'We hoeven niet allemaal hetzelfde te denken.'

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN

Voor een groot deel ontstaan de verschillen door de verschillende geschiedenissen van landen, stelt hoogleraar Obiora Okafor. 'Het is geen toeval dat Zuid-Afrika een zaak aanspant tegen Israël voor het plegen van genocide. Dat heeft alles te maken met de historische ervaring van het land. In het verleden heeft het land namelijk zelf ook te maken gehad met genocide. Landen die zelf een geschiedenis met genocide hebben, steunen over het algemeen de Palestijnen in Gaza.' Ook wereldbeelden spelen een rol. 'Niet in elk land heerst hetzelfde wereldbeeld', zegt Okafor. 'De Amerikaanse socioloog Daniel Bell schreef bijvoorbeeld ooit dat de antiekoloniale strijd geen strijd voor de rechten van de mens was. Vrijwel elke wetenschapper van het zuidelijk halfrond vond dat een grote belediging. Dat is

eigenlijk hetzelfde als wanneer je zou zeggen dat de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog geen vrijheidsstrijd was. Bell had duidelijk niet de ervaring om te begrijpen waarom het wel als een strijd voor mensenrechten wordt gezien.' De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens werd in 1948 door de Verenigde Naties aangenomen. Regionale organisaties als de Raad van Europa, de Organisatie van Amerikaanse Staten en de Afrikaanse Unie tekenden de verklaring, die uit dertig artikelen bestaat. Maar zelfs binnen die regionale organisaties bestaan grote verschillen. Dat kan soms voor problemen zorgen. 'In sommige gevallen zijn gelijke mensenrechten een voorwaarde voor een land om samen te werken of te handelen met het andere land. Maar aan de andere kant willen landen geen regels opgelegd krijgen door andere landen. De verschillende

perspectieven op mensenrechten kunnen voor spanningen tussen landen zorgen.' Bij het vastleggen van welke rechten mensen hebben, worden veelal abstracte woorden gebruikt, stelt Okafor. 'Daardoor zijn we het over de algemene onderwerpen vaak eens, maar zodra de vraagstukken specifiek worden, gaat de context waarin ze zich voordoen een grotere rol spelen. Wanneer mag je bijvoorbeeld een politieke partij verbannen? Het Europees Hof doet hier verschillende uitspraken over. In Turkije is het toegestaan om politieke partijen te verbannen, terwijl dat in het Verenigd Koninkrijk niet is toegestaan. Dat komt door Turkije's verleden met president Atatürk, dat heel anders is dan de geschiedenis van het Verenigd Koninkrijk. De Europese rechters nemen deze context mee in hun uitspraak.' Veel mensenrechten zijn gefocust op het beschermen van de mens tegen de staat. 'Dat heeft natuurlijk zijn oorsprong in de geschiedenis, waarin de staat te veel macht had over de burger. Elke keer dat een nieuwe dreiging zich voordoet, passen mensenrechten zich daarop aan.' Okafor ziet kunstmatige intelligentie als mogelijke nieuwe dreiging. 'Dan moeten er nieuwe wetten komen om mensen daartegen te beschermen.' Kan de lijst met universele mensenrechten zich verder uitbreiden? 'Ik geloof dat het wel kan', zegt Okafor. 'Dertig jaar geleden nam de Afrikaanse Unie al mensenrechten aan die pas recent door de Verenigde Naties zijn aangenomen.

Bijvoorbeeld het recht om hulp van anderen te ontvangen: dat hebben de Verenigde Naties pas in 2022 officieel opgenomen, terwijl dat recht al sinds 1991 in het Afrikaanse systeem zit. Tien jaar geleden vonden de Verenigde Staten nog dat economische en sociale rechten niet vallen onder mensenrechten, maar ook dat is nu veranderd. Mensenrechten zullen altijd dynamisch blijven.' Toch hoeven de verschillende interpretaties van mensenrechten niet iets slechts te zijn, vindt Okafor. 'We hoeven niet allemaal hetzelfde te denken. Soms kan het zelfs goed zijn om mensenrechten zo te formuleren dat mensen zich ermee kunnen identificeren. Als ik mijn oma in Nigeria zou vertellen dat zij recht heeft op zorg van mijn ouders, heeft ze geen idee waar ik het over heb. Maar als ik zeg dat het de plicht is van mijn ouders om voor haar te zorgen, begrijpt ze het opeens wel. Het komt natuurlijk in principe op hetzelfde neer. Door de taal van de lokale mensen te spreken, kunnen ze zich ermee identificeren.' Hoewel verschillende interpretaties niet per definitie slecht zijn, gelooft de hoogleraar dat er in de toekomst meer consensus tussen landen zal ontstaan. 'Het debat gaat nu bijvoorbeeld niet langer over de vraag of we mensenrechten hebben, maar welke rechten mensenrechten hebben. Ik geloof dat we later ook meer consensus zullen hebben over welke rechten dat precies zijn. Maar we zullen het nooit volledig eens worden met elkaar. Als er maar ruimte blijft voor discussie en we open met elkaar in gesprek blijven gaan.'

De kracht van de Leidse kroeg

In Leiden hoef je maar zo'n 200 meter te lopen of je stuit al op de volgende kroeg. De huiskamers van de straat, zo noemt illustrator Caroline Ellerbeck ze. Ze besloot ruim twintig kroegen te illustreren en te bundelen in de serie Ode aan de Kroeg.

DOOR ELSE VAN DER STEEG
ILLUSTRATIES CAROLINE ELLERBECK

Het begon met een serie in Rotterdam, waar Ellerbeck nu woont. 'Het viel me op dat in Rotterdam veel hippe cafés en koffietentjes kwamen op de plek van de gezellige kroegjes. En die verdwenen dan juist uit het straatbeeld. Daar haalde ik het idee vandaan om de kroegjes te gaan tekenen, als een soort ode. 'Er zijn weinig openbare ruimtes waar je je echt thuis kan voelen, dat is een kroeg bij uitstek. Er komen allerlei mensen, niet alleen uit je eigen bubbel. Het is een verzamelplek, met altijd een paar stamgasten. De tijd lijkt er een beetje stil te staan, het gaat niet om het interieur, het is niet "opgehipt". Je gaat voor de ontmoetingen en de goede gesprekken. Je raakt makkelijk in gesprek met mensen van andere leeftijden, mensen staan ervoor open. Het gesprek komt ook makkelijker op gang met een biertje op. Het is vaak klein, het barpersoneel creëert een gezellige sfeer. 'Dat heb je minder in zo'n hippe koffietent, daar moet je er toch meer tussen passen. In een kroeg kijkt niemand gek op als je 'anders' bent: ouder, jonger. Je kan met een hond binnenkomen, als oud mannetje, in je oude kloffe of met een kind, noem maar op.' Ellerbeck groeide op in Leiden en bleef er ook wonen tijdens haar studie aan de Koninklijke Academie van Beel-

dende Kunst in Den Haag. 'Toen liep ik iedere dag naar het station langs café Eigenzorg. Daar kwam ik zelf eigenlijk nooit, maar hij is zo iconisch in het straatbeeld.' En dus werd de gevel van Eigenzorg geïllustreerd. 'In Leiden valt het mij nog wel mee hoeveel kroegen er verdwijnen. Ik vind het heel leuk dat er veel jonge mensen in de kroegen komen. Je ontmoet daar de echte Leidenaar én de student.' Een van haar favoriete illustraties uit de serie is Café In De Oude Marenpoort, ook wel bekend als de MaPo. 'In dat soort cafeetjes stap je echt de geschiedenis in. Het ruikt er nog steeds een beetje naar bier en sigaretten, al mag je al lang niet meer binnen roken. Het is er altijd een beetje donker. 'En in cafés hebben mensen herinneringen van dingen die er plaatsgevonden hebben. Je wordt er verliefd, je hebt er ontmoetingen. Ik heb ook de gevel van Einstein getekend: die bestelde iemand omdat ze daar haar echtgenoot heeft ontmoet.' Met veel plezier denkt ze terug aan haar eigen studententijd: 'Met het huis van mijn vriend gingen we altijd poolen bij De Trechter. Die bestaat nu niet meer.' Ellerbeck koos er bewust voor om de kroegen van de buitenkant te tekenen. 'Als je ze allemaal van buiten ziet heeft het een soort eenheid. Ik vind ze er van buiten ook

*'Hier kijkt
niemand
gek op als je
"anders" bent'*

zo lonkend uitzien. Als je daar staat, heb je die voorpret nog. Je kan er heel veel zin in hebben. Het is gezellig, je hoort de muziek al een beetje. Het trekt je als het ware naar binnen. En de puiën zijn vaak gewoon heel mooi.' Ellerbeck heeft een duidelijke boodschap met haar Ode aan de Kroeg: 'Ik hoop dat mensen lekker vaak naar de kroeg blijven gaan, de kroeg blijven ondersteunen en lekker veel bier gaan drinken. In Rotterdam verdwijnen er veel cafés omdat omwonenden overlast ervaren. Het beleid verandert dan: de kroegen worden afgehaald, omdat de buurt er geen zin in heeft.' De illustraties hangen tot 2 maart in Coffee Star, het bibliotheekcafé aan de Nieuwstraat 4 in Leiden. 'Het liefst zou ik zien dat de prints in de kroeg komen te hangen. Ik vind niet dat je ergens naartoe moet om kunst te bekijken, dus niet naar een museum. Het is juist leuk als mensen het gewoon tegenkomen. En dan niet alleen de mensen die ervoor gekozen hebben, maar iedereen. Mijn werk mag best worden opgehangen in de Albert Heijn.'

Caroline Ellerbeck Ode aan de Kroeg, Coffee Star
Leidse bibliotheek. Te zien tot 2 maart

Janus Linmans (1945-2023)

Op 25 december 2023 overleed Janus Linmans in Leiden. Linmans was onderbibliothecaris van de Leidse universiteitsbibliotheek tussen 1981 en 2006. In 1976 werd Linmans door bibliothecaris mr J.R. de Groot aangesteld als beleidsmedewerker van de Leidse bibliotheek. Binnen enkele jaren werd hij onderbibliothecaris, een functie die hij 25 jaar vervulde.

Linnmans werd geboren in Oirschot op 16 mei 1945. In september 1956 werd hij als elfjarige jongen door zijn ouders met de fiets naar het seminarie Beekvliet in Sint-Michiëlsgestel gebracht. Als kind uit een boerengezin was de priesteropleiding in het seminarie voor hem een van de weinige kansen om een goede opleiding te krijgen. Linmans volgde er het Gymnasium-A, en was goed in talen en klassieken. Detail: van de latere bisschop Bluysen kreeg hij lessen seksuele voorlichting. Op het Groot Seminarie in Haren (NB) kreeg hij daarna (vanaf 1962) de vakken wijsbegeerte en filosofie. Daar ontving hij nog de kruinschering, een lagere wijding.

In 1965 ging Linmans theologie studeren in Nijmegen. Hij ging in de stad wonen en maakte zich al snel los van de katholieke kerk. Hij studeerde in 1970 af met een beurs van het rijk. Daarna studeerde hij een jaar in Lund (Zweden) op een beurs van het Svenska Institutet. 'Toen ik erheen ging, kende ik geen woord Zweeds. Toen ik wegging had ik een Zweedse verloofde.'

In Zweden bestudeerde Linmans het Nieuwe Testament en tussen 1971 en 1976 deed hij een zwo-onderzoek naar de synoptische evangeliën. Die studie voltooide hij niet, maar twintig jaar later kwam het alsnog tot een Nijmeegs proefschrift: *Onder-schikking in de synoptische evangeliën: syntaxis, discourse-functies en stilometrie* (1995).

Tussen 1974 en 1976 volgde Linmans de post-academische bibliotheekopleiding in Amsterdam en in 1976 solliciteerde hij met succes af in Leiden. Dat was in een lastige periode: bibliothecaris De Groot lag overhoop met het College van Bestuur, met de facultaire beheerders en met een groot deel van het personeel. Linmans mocht plooiën gladstrijken.

In de dertig jaar van zijn dienstverband in Leiden stond Linmans aan de wieg van de digitalisering in de Leidse universiteitsbibliotheek. In 1987 benadrukte hij in *Leidse Dagblad* dat de digitale bibliotheek een noodzaak was: 'We moeten nu experimenteren met databestanden. Computers worden steeds belangrijker.' Linmans was in Leiden samen met de beleidsmedewerkers Cees Klapwijk en Jeroen Vervliet de motor achter deze ontwikkelingen: de online catalogus kwam beschikbaar in 1986, het overzicht van elektronische tijdschriften een decennium later. De digitale bibliotheek kreeg langzaam vorm. Diverse collega's die op jonge leeftijd in de bibliotheek begonnen, roemen het vertrouwen en de mogelijkheden die ze van Linmans kregen.

Linnmans was drie keer kort interim-bibliothecaris: na het vertrek van De Groot, van diens opvolger Jacques van Gent (1993) en van Paul Gerretsen in 2005. Linmans was een voorzichtig man. Hij nam geen risico's, benadrukte altijd het belang van de bibliotheek en keek goed naar nieuwe ontwikkelingen. Na zijn afscheid van de bibliotheek publiceerde hij in 2008 bij het Centrum voor Wetenschaps- en Technologiestudies (CWTs) de studie *Een onderzoek naar bibliometrische indicatoren voor het bepalen van impact van wetenschappelijk onderzoek in de geesteswetenschappen*, waarin hij enkele belangrijke aspecten van bibliometrie in de humaniora benadrukte.

Linnmans schreef behalve zijn proefschrift uit 1995 ook een in memoriam van Johan Remmet de Groot en een van Jacques van Gent (zie de zogeheten *Levensberichten voor de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*). Opvallend was verder zijn boekje *Legato con amore in un volume. De Leidse universiteitsbibliotheek in Letter en Geest van Frans Kellendonk* – over de korte periode dat Frans Kellendonk in Leiden werkte. Die schets wilde hij later nog uitwerken, maar daar is het niet meer van gekomen.

Linnmans kreeg in de herfst van 2023 te horen dat hij ongeneeslijk ziek was. Half november stuurde hij me het bericht dat hij verwachtte het einde van het jaar niet te halen. Naar aanleiding van een ander recent overlijden verzuchtte hij: 'Het is wel oogsttijd...' Op Eerste Kerstdag 2023 overleed Linmans in Leiden. De crematieplechtigheid vond in besloten kring plaats. Zijn vrouw Carin en hun kinderen gedenken hem als de zorgzame man en vader die hij was.

Jos Damen, Bibliotheek Afrika-Studiecentrum, Leiden

**Mis niets en
download nu
de Mare-app**

Blijf op de hoogte van het laatste universiteitsnieuws, lees onze interviews met wetenschappers en weet wat er speelt in het Leidse studentenleven!

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,– per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van €4.500 te boven gaan

Wij (Nederlandse man en Engelse vrouw) zoeken een **au pair (vr. 18-25)** voor ons dochtertje van 1,5 jaar. Wij wonen deels van het jaar in Engeland (Londen en Wiltshire) en deels in de Bahamas. We willen graag dat de **au pair ons dochtertje Nederlands bijbrengt**. Wij zoeken iemand **voor 6-12 maanden** vanaf maart 2024. E-mail: bertrand.kan@outlook.com

Cursussen Beeldhouwen en Boetseren in Leiden. Zie het actuele aanbod op www.jeroenspijker.nl/ Sculpture and modeling courses in Leiden. **Studenten krijgen 50 euro korting**. See www.jeroenspijker.nl for the current offer.

Doe meer met je kennis! Vrijwilligers gezocht voor één uur per week **bijles en huiswerkbegeleiding** op verschillende locaties of bij de leerling thuis. **Leiden-Noord, basisonderwijs**, 2 leerlingen. Taal en rekenen. **Voortgezet onderwijs:** *Grieks, Latijn, brugklas gymnasium. *Wiskunde, biologie, 2 havo-vmbo. **Leiden-Zuid**, *4 leerlingen basisonderwijs, groep 4, 5 en 6. Woordenschat, lezen. *Ook hulp gevraagd bij organisatie van de bijles, één of twee middagen per week. Onderwijswinkel Arubapad 2 (Het Gebouw), ma, wo en do 15-17u. Tel. 071-5214256. E-mail: hdekoomen@owwleiden.nl.

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi- commerciële instanties. De prijs voor en Maretje-extra is €23,– incl. BTW voor elke vijftigdigte woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet B.V., Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem, | +31 (0)23-5714745, info@bureauvanvliet.com

COLOFON

Mare: Rapenburg 38, 2311 EX Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071–527 7272
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl
Website mareonline.nl
Twitter @weekbladmare
Mastodon @weekbladmare@mastodon.online
Bluesky @mareonline.nl
Instagram @weekbladmare
Facebook: Leids Universitair Weekblad Mare
De redactie is op vrijdag gesloten.
Oplage circa 5.000

Hoofredactie: Frank Provoost
frank.provoost@mare.leidenuniv.nl

Redactie: Vincent Bongers
vbongers@mare.leidenuniv.nl
Else van der Steeg
e.h.van.der.steeg@mare.leidenuniv.nl
Marcjélie van der Kraan
m.w.s.van.der.kraan@mare.leidenuniv.nl
Sebastiaan van Loosbroek
s.p.van.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Mark Reid
m.a.reid@mare.leidenuniv.nl
Pol Koopman (stagiair)

Medewerkers: Romy van den Akker | Emiel Beinema | Lente van den Berg | Remco Breuker | Josette Daemen | Lorenzo Gerritsen | Omar Ghalay | Olaf Leeuwis | Maia de Quay

Art direction en vormgeving:
Marcel van den Berg,
joostmarcellis.nl

Fotografie: Taco van der Eb |
Marc de Haan

Illustraties: Bas van der Schot |
Bandirah | Silas.nl

Drukwerk: Rodi Rotatiedruk,
Broek op Langedijk

Advertenties: Bureau van Vliet B.V.
Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem
Telefoon 023 – 571 47 45 |
E-mail sales@bureauvanvliet.com
<https://bureauvanvliet.com/advertentie/Weekblad>

Redactieraad: Kutsal Yesilkagit (voorzitter) | Frank Israel (vice-voorzitter) | Alexander Pleijter (secretaris) | Willem van der Does | Annemarie Drahmann | Nour Eldin Emara | Rosanne Hertzberger | Zoë van Litsenburg | Frank Rensen | Marten Jesse Pot | Hermelijn Smits

De humor van de jonge Rembrandt

Museum De Lakenhal toont vier vroege werken van Rembrandt die voor het eerst in Leiden zijn te zien. ‘Hij was enorm vernieuwend maar ook geworteld in zijn Leidse omgeving.’

DOOR POL KOOPMAN

In de expositieruimte van het museum wordt nog net het laatste schilderij in een houten kist binnengereiden en met uiterste precisie aan de wand opgehangen. De vier schilderijen vormen één geheel met de vaste collectie in de rest van de zaal. Samen beelden de *Brillenverkoper*, de *Drie zangers*, de *Operatie* en de *Flauwgevallen patiënt*, het zicht, het gehoor, de tast en de reuk uit. Het is voor het eerst dat de vier schilderijen samen in Leiden te zien zijn. Het vijfde zintuig, de smaak, wordt vertegenwoordigd door een lege plek aan de wand. ‘Vooralsnog leeg’, benadrukt Van Asperen, want men weet vrijwel zeker dat Rembrandt ook dit vijfde zintuig heeft uitgebeeld. De vijf zintuigen waren voor kunstenaars in die tijd een gebruikelijk onderwerp, legt Van Asperen uit. Uniek aan Rembrandt, in vergelijking tot andere kunstenaars, is dat hij ze heeft afgebeeld doormiddel van alledaagse tafereelen. Deels heeft dit te maken met de opdrachtgevers die er in de Nederlandse Republiek rondliepen. Anders dan het koninklijk hof in Frankrijk of de kerk in de Italiaanse staten, hadden deze niet zo’n behoefte aan keurige nimfen of andere dergelijke allegorieën. Rembrandt geeft hier nog verder zijn eigen draai aan door in de schilderijen ook nog eens een dosis humor te verwerken. Op de gezichtsuitdrukking van de afgebeelde personages is de emotie duidelijk te zien en ook de kostuums die de mensen dragen zijn bijzonder. Van Asperen vertelt: ‘Voor ons komen de kostuums duidelijk al uit een ver verleden, maar ook in Rembrandts tijd waren ze al ouderwets. Ze werden gebruikt in het theater en werden geassocieerd met oplichterij.’ De chirurgijn die in het schilderij van de *Operatie* een steentje uit het hoofd van de ongelukkige patiënt verwijdert, blijkt niets meer dan een charlatan. Dezelfde humor zit verwerkt in de *Drie zangers*. ‘Andere kunstenaars zouden zo’n scène waarschijnlijk eerder verbeelden met een jong liefdeskoppel, maar Rembrandt kiest voor een oudere vrouw met dichtgeknepen ogen en een gerimpelde man met een knijpbrilletje.’ Ondanks dat Rembrandt nog aan het begin van zijn carrière stond toen hij de werken schilderde – hij moet ongeveer achttien jaar zijn geweest – is zijn stijl er al duidelijk in zichtbaar. Deze is te onderscheiden door onder

andere zijn gebruik van licht, met opvallende schaduwen en scherpe contrasten. Het zorgt voor een dramatisch effect. Verder springt Rembrandts vlotte verftoets eruit. Wie goed kijkt naar de koopwaar in de koffer van de *Brillenverkoper* ziet dat Rembrandt de brillen, bijna impressionistisch, heeft weggezet. Later zou hij deze stijlelementen perfectioneren in bekende werken als *De Nachtwacht* en *Het Joodse bruidje*. ‘We willen met deze interventie in het hart van onze vaste collectie ook laten zien dat Rembrandt als schilder onderdeel was van zijn tijd’, vertelt Van Asperen. Ook Rembrandts tijdgenoten, wier schilderijen aan de andere wanden van de ruimte hangen, bedienden zich van dezelfde technieken. ‘Het waren jonge jongens in dezelfde stad. Ze kenden elkaar. Soms gebruikten ze zelfs dezelfde modellen.’ De *Brillenverkoper* had het museum nog in de eigen collectie. De andere drie schilderijen komen uit de private ‘Leiden Collection’ van de welgestelde investeerder Thomas Kaplan en zijn vrouw uit New York. De *Flauwgevallen patiënt* werd pas in 2015 op een veiling in New Jersey teruggevonden waar het voor enkele honderden dollars werd aangeboden. Het zorgvuldig verschepen van dergelijke kunstwerken is geen goedkope onderneming. De Rijksoverheid staat dan ook garant voor de kunstleer. Op de vraag of er door deze operatie juist niet sprake is van nog een ‘blockbuster’ – iets waartegen de vorige directeur van De Lakenhal, Meta Knol, zich uitgesproken verzette – antwoordt Van Asperen dat daarvan geen sprake is. ‘De term blockbuster wordt verschillend gebruikt maar richt zich met name op grote tentoonstellingen met veel bruiklenen. Deze presentatie gaat juist uit van de kracht van onze vaste collectie, en brengt daar verdieping in aan. De werken tillen het geheel naar een hoger niveau, en maken direct duidelijk dat Rembrandt als jonge schilder enorm vernieuwend was maar ook geworteld in zijn Leidse omgeving.’

Rembrandts vier zintuigen – Zijn eerste schilderijen vanaf 20 januari tot en met 16 juni 2024 in Museum De Lakenhal

De Drie zangers van Rembrandt (circa 1625). The Leiden Collection

‘Rembrandt kiest niet voor een jong liefdeskoppel maar voor een oudere vrouw en een gerimpelde man’

‘De lok schaamhaar ligt nog in het archief’

DOOR ELSE VAN DER STEEG
FOTO ROGER CREMERS

Wat houdt jouw stage precies in?

‘Ik inventariseer de brievencollectie van museum Allard Pierson. Ze hebben een enorme collectie van 600.000 brieven, waarvan de meeste nog niet eerder gelezen zijn. Ik help met het in kaart brengen van die collectie, waar dan in de toekomst projecten mee kunnen worden opgebouwd.

‘Soms weet je helemaal niet wat je aanvraagt: dan ken je de afzender wel en vraag je de brief aan en

blijkt die heel saai te zijn. Maar je komt ook echt toffe dingen tegen. Ik vroeg een kinderbriefje aan dat superschattig was om te lezen. Het briefje was van de kleinzoon van Hugo de Groot, die kleinzoon heet ook Hugo de Groot. Toen ik de naam eerst zag dacht ik: ik heb goud in handen. Maar toen bleek het niet van hem zelf, maar van de kleinzoon te zijn. Net geen goud, maar dan zilver.

‘Ik richt me op de Diederichs collectie. P.A. Diederichs

was fervent verzamelaar in de 19e eeuw. Hij kreeg veel brieven opgestuurd van andere mensen die dan zeiden: “Ik weet dat je houdt van vette handschriften van merkwaardige mensen, dus hierbij een brief.” Hij hield heel erg van brieven verzamelen, én van actrices. Hij was verzot op actrices.’

Actrices?

‘Ja, er zitten veel brieven in de collectie die over actrices gaan. Bijvoorbeeld over Elisabeth Christina Poolman. Voor zij doorgebroken was, schreef een hoge pief over haar: “Hee, je moet deze actrice in de gaten houden. Ze is nog jong, onbeschaafd opgevoed en ze spreekt nog geen Hollands, maar ze is nog wel vormbaar.” Later is zij inderdaad een heel bekende actrice geworden.’

Onbeschaafd opgevoed?

‘Ze had zogenaamd onbeschaafde ouders, maar die vader was gewoon blikslager (iemand die blik bewerkt, red.). Dat werd in die tijd gezien als een minder beroep.’

Hoe ben je op deze plek terechtgekomen?

‘Het werd me getipt door vrienden. Ik heb voor mijn bachelor Frans een scriptie geschreven over brieven van Hugenoten. Dat vond ik superleuk en brieven zijn dus al enigszins bekend terrein voor me. ‘Met wat inspanning is het ontcijferen best te doen, maar ieder handschrift verschilt. Soms begint iemand een brief heel netjes, maar eindigt het met gekras. Dat is gewoon niet leesbaar.’

Wat is er zo interessant aan het lezen van 200 jaar oude brieven?

‘Ik vind het leuk dat je echt een inkijkje krijgt in iemands leven en iemands gedachten. Het voelt soms ook wel raar dat jij dan 200 jaar later zo’n brief leest, want er kunnen best persoonlijke dingen in staan. Ik vind het heel bijzonder om dat soms als eerste te lezen. En je dan verdiepen in iemand en ontdekken dat het best een bekende actrice was in die tijd.’

Wat vind jij de opmerkelijkste brief?

‘Deze heb ik zelf nog niet gezien, maar er ligt een briefwisseling tussen twee geliefden en daar is een lok schaamhaar aan toegevoegd. Ik weet niet of ik die aan durf te vragen. Maar ik vind het wel heel grappig: Hoe maakte je een brief erotisch in die tijd? Nou, door een lok schaamhaar toe te voegen. Die lok ligt dus ook nog ergens in het archief.’

COLUMN | MAIA DE QUAY

De pub serveert halve liters teleurstelling en culinaire illusies

Als onderdeel van mijn zes weken durende kerstvakantie, maakte ik een tour door Groot-Britannië. Aldaar heb ik twee hoofdsteden en een heleboel kleine rottige dorpen aangedaan en daarom ben ik nu van mening dat ik veel kan zeggen over de cultuur van onze westerburen.

Voor mijn analyse laat ik de monarchie, de ‘stiff upper lip’ en kopjes thee achter me, want dat alles leidt alleen maar af van het hoofdonderwerp: de pub. De pub – afkomstig van *public house*, dat u het maar weet – dringt namelijk door tot de kern van de Engels-, Schots-, en Walesman, en de zogenoemde pubcultuur wordt dan ook gezien als hoogtepunt van genot. Maar, lieve lezer, na heel wat empirisch onderzoek ben ik er nog niet zo zeker van wat we ervan moeten vinden. *Therefore, in this essay, I will...*

‘Ik durf het bijna niet te zeggen, maar pints zijn – excuse my French – kut’

Nee, grapje. Maar in mijn expertpoging om tot een genuanceerd en evenwichtig oordeel te komen, zal ik het pubfenomeen eens even goed onder de loep nemen. Wat volgt is dan ook Een Eerlijke Beschouwing van het Instituut De Pub (alternatieve essaytitel: *On the Merits of the Great British Pub*).

Allereerst de voordelen. In alle pubs wordt overmatig gedronken, alle pubs zijn een beetje bruinig van kleur en hebben een flatscreen die louter sportwedstrijden toont en overall kun je zakjes chips bestellen en een *Sunday roast* eten. Het recept is steeds hetzelfde, maar de uitvoering steeds een beetje anders – een reden om ze eigenlijk alle 27.500 een keer te willen bezoeken.

Daarbij is de pub dé geen gezeik-plek: je bestelt aan de bar, er wordt niet lullig gedaan over porties, je kan heerlijk anoniem zijn als je daar zin in hebt en niemand doet moeilijk als je een uur niks bestelt.

Ook is de barman vrijwel nooit een verveelde Gen-Z-er zoals ondergetekende, maar er meestal een van het opgewekte, goedlachse en adremme geslacht.

Maar dan... Ik durf het bijna niet te zeggen, maar pints zijn – *excuse my French* – kut. Het is lauw, duur (!) en smakeloos bier. Een halve

liter teleurstelling die meer doet denken aan doorzichtig dweilwater dan wat anders. Ondanks dat een pint zeker in de categorie ‘niet lullige porties’ valt, kan je daarbij zeker niet verwachten dat je in een pub minder dan 8 euro gaat betalen voor een lel vloeistof waar ongeveer 4.2% alcohol in zit. Na een korte rekensom (uiteraard ingegeven door onze gierige Hollandse inborst) kwamen mijn relatiepersoon en ik dan ook tot de pijnlijke conclusie dat zelfs in Londen een glas Amstel de meest economisch verantwoorde (laagste prijs, hoogste alcoholpercentage) optie was. Ook het eten in een pub laat zich het best kenmerken als een culinaire illusie. Op de kaart klinkt het vaak als heel wat, maar als het eenmaal op je bord ligt, is het eigenlijk allemaal een samenraapsel van gefrituurde meuk, iets met aardappel en een plukje groen (erwten? sla? niemand weet het) dat je vervolgens op smaak kan brengen met de verzameling aan sauzen op tafel. Nou goed, zoals u misschien kan begrijpen, zal de jury nog uitspraak moeten doen over dit enigszins verdelende fenomeen. In de tussentijd nodig ik u allen uit om zelf vergelijkend warenonderzoek te doen en mij vooral te laten weten hoe de conclusie luidt.

Maia de Quay studeert rechten